

**Bekir Çoban-zade**

## **TUVĞAN TİL**

Seni men Qırırmda, Qazanda taptım,  
Cüregim qaynağan, taşqanda taptım...

Cat elde muğayıp, açınıp cürgende,  
Ümütüm, hayalım şay tüşip cürgende,

Moynuña sarıldım, dertimni aytıp,  
Bir güzel sözüñmen özüme qayıp...

Cırlarıñ bolmasa, maneñ bolmasa,  
“Curt” degen sözüñmen cürek tolmasa,

Ah, nasıl cürermen ğurbet yaqlarda,  
Tanıssız, bilişsiz yat soqaqlarda?..

Bilmiymen – türükmi, tatarmı adıñ,  
Bek yaman tatlısıñ, Tañrıdan tadıñ.

Türük de, tatar da seniñ sözleriñ,  
Ekisi eki çift muñlu közleriñ...

Viyana ögünde, Qazaq içinde  
Barabar cırladıq İndlerde, Çinde...

Añlasın bir seni, duşman da süyer,  
Bir canıq sözüñmen cüregi iyer...

İstiymen özüñni er yaqta körmek,  
Er yerde inciñden destanlar örmek...

Quşlarğa, qaşqırğa üyretsem seni,  
Sen bolsañ öksüzniñ köñülden süygeni...

Camige, mihrapqa, sarayğa kirseñ,  
Deñizler, çölleriñ çetine erseñ...

Seniñmen duşmanğa yarlıqlar yazsam,  
Qaruvlı sözüñmen köñlüni qazsam...

Qabrimde melekler sorğu sorasa,  
Azrail tilimni biñ kere torasa, –

“Öz tuvğan tilimde ayt mağa!” dermen,  
Öz tuvğan tilimde cırlap ölermen...

Könlümüni qayğılar kemirip turğanda,  
Halqımıni tınıssız yıldızı urğanda,

Tuvğan til, – başqası aqlıma kelmey,  
Bir büyük sıyrımsıñ, duşmanlar bilmey...

*Budapeşt,  
1918 s. iyün 1*

**Amdi Giraybay**

## **TUVĞAN TİLİME**

Ey, canıq sözlermen tolu öz tuvğanım, öz tilim,  
Derdimniñ, qalximniñ qulu öz tuvğanım, öz tilim.  
Senmen tuvdım, senmen östim, senmen kirsem mezarğa,  
Sen yazdırdıñ, sen çoşturdıñ, qoydıñ meni bu zarğa.

Yüz otuz yıl cat qolunda qulluq ettim, iñledim,  
İñledim de, cıladım da, cırlarıñni diñledim.  
Senmen dertlerimni yazdım, kuh-be mecül izledim,  
Senmen örgen sırlarımıni men qalximde gizledim.

Tuvğan küni ebanayım meni qolğa alğanda,  
“Köz aydın” – dep babayıma cel beşikke salğanda,  
“At minermi?” – degen bir söz eşittim men babadan,  
Tapmadım bir tilde bir söz “atminerden” abadan.

Men beşikte yuqlağanda, seskenip qumşanğanda,  
Gögercindayın gürüldep emmege tamşanğanda,  
“Balam, balam bal tatır” – dep süye edi anayım,  
“Qızçıqlarını aldatır” – dep küle edi anayım.

Qazaq meni saldat alıp, çet dünyağa atqanda,  
Bir özümüni bir qaç yüz biñ yabancığa qatqanda,  
Coşıp, cılap, cat ocaqta cırlarınıni cırladım  
“Car” sözünmen nişanlıma mektüplerni sırladım.

Közge alıp dinsiz meni bastırıqqa salğanda,  
Qarındaşım, çıñ defterim evimizde qalğanda,  
Sözlerinmen men qalpten çıñlar yasap başladım,  
Er beyitni gönülime bir çeçekday aşladım.

Sırtınıñ iti meni horlap öz esiri etkende,  
Öz curtumdan ayırılıp uzaqlarğa ketkende,  
Ayındı benim öz köyüm suv başı Nayman – dedim,  
Seniñ közüñ torlanğanda, men de cılayman – dedim.

Deliqanlı yaş çağında toydan toyğa cürgende,  
Mıyıq burıp, perçem tarap “qız evine” kirgende,  
Sözlerinmen qavrap sarıp, çin uydurıp çinladım,  
“Aylanayım tiliñden” – dep qız cevabın dinladım.

Şu beyitler sinip qaldı tamarıma, qanıma  
Ömürime ömür qoştı, can calğadı canıma,  
Turasın sen, ey, tuvğan til, Çolpandayın cıltıray,  
Öz tilimde şiiir yazsam, alay cürek qaltıray.

Sen turğanda, toqtamaycaq közlerimniñ yaşları  
Közaydınğa baş köterdi eski mezar taşları.  
Cırlasam bir muñ cırıñnı, cüregim qaynap taşa!  
Ey, tuvğan til, ey, ana til, biñ yaşa, yüz biñ yaşa!

### **Eşref Şemi-zade**

#### **“ASLIHAN” destanından parça**

Bu zengin til – halqımızniñ  
Qalp sevinci, fiğanı.  
Türkiy tiller gülzarınıñ  
Eñ çiçekli fidanı.

Menim işim – şu fidandan  
Süslü güllerni termek.  
Soñ olardan demet yapıp,  
Qaytıp halqıma bermek...

Mında bar küz güzelligi,  
Dalğalarınñ ökesi.  
Saar vaqtı tazeligı,  
Gecelerniñ bu sesi.

Yeşil aşlıq şuvultısı,  
İs qoqusı bar mında.  
Muqadderatı bu tilniñ –  
Yaş kelinler bağrında.

Mında asret analarnıñ  
Bedduası, duası.  
Mında Beybars, Boralarınñ  
İqtidarı, deası.

Cayıq baştan esken yelniñ  
Talğınlığı – bu tilde.  
Yaralanğan şain quşniñ

Çılğınlığı bu tilde.

Bu tilde küç, ğıda alğan  
Bözyigitniñ coravı.  
Meñli Suluv qartanayniñ  
Çorasına cılavı...

Bir çoq medeniy halqlarda  
Olğan kibi, bizim de,  
İşte, böyle qaznamız bar  
Elimizde bugünde.

Bu til, dostum, benim, seniñ,  
Halqımızniñ afuna,  
Yüregine, zeinine,  
Damarına, qanına.

Siñgen sabiy çağımızda  
Anamızniñ sütünen.  
Aynenniniñ tatlı, şirin  
Ezgisinen, bey tinen.

Sevingende, quvançını  
Halq bu tilde bildirgen.  
Tarsıqqanda, yanığını  
Kene şunen söndürgen.

Biñ yıl burun halq bu tilde  
Tabınğan Allasına.  
Qalbini bu tilde açqan  
Aşiq-maşuqsasına.

Sekiz yüz yıl bundan aldın  
Qırımlı Mahmud Qasım  
Kefede bu tilde yazğan  
“Yusuf ve Zuleyha”sın.

Yedi yüz yıl evel bu til  
Halqara til tanılğan.  
Diplomatlar bizim tilni  
Öğrenmege intilğan.

Biñ altı yüz seneleri  
Şaire Leylâ Bikeç,  
Qomşularda degil qadın,  
Er şairler yoq ekeç.

Yaqın şarqnıñ türkiy şair  
Muşairelerinde

Beyt toquvda pek çoqların  
Çıqarmağan ögüne...

Bir kün böyle bir yarıшта  
Sadelikni red etken  
Hayyam kibi, yalnız şarap  
Mezelerni medh etken.

Oppa, mamur şairlerge  
Külkü, şaqa, qorata  
Arasında Leylâ Bikeç  
Yüzlerini qarata:

“İyşu-nuşe nimet dolu  
Sofraya göz atmagil,  
Ayat zevqı, ferahlığı  
Gelmez yalnız bu ile.

Baq sen, lâle kibi süslü,  
Narın çiçek, şukranle,  
Bütün ömrü ğıdalanır,  
Faqat soğan, suv ile” –

Dep, medh etken qanaatkâr,  
Süslü narın lâlesin.  
Saf edebiy tilimizniñ  
Gürletip şelâlesin...

Soñ bularnı bile turıp,  
Nasıl etip coşmayım?  
Nasıl etip, ğururlanıp,  
Sevinmeyip, taşmayım?

Sen de bunı eşitken soñ,  
Nasıl etip coşmazsıñ?  
Yüregiñ tam degil ise,  
Sevinmezsıñ, taşmazsıñ?

Öz alımca, men şuniñçün  
Gece-kündüz urunıp.  
Şiirime söz ceverin  
Şu qaznadan qıdırıp,

Er satırım yaşqa-qartqa.  
Añlayışlı olsun, dep,  
Bu asıl til yaş nesilniñ  
Dimağına tolsun, dep,

Keniş qıpçaq deryasinen

Tolu nefes alaman.  
Çünkü men de şu deryanıñ  
Bir tamçısı odaman.

**İdris Asanin**

## **ANA TİLİ**

Doğğan yeriñ Qırım seniñ,  
Er tilniñ bar doğğan yeri.  
Doğğan yeriñ kibi düober,  
Acayıpsıñ, Ana tili!

Halqım kibi epkin, usta,  
Hızmettesiñ künü-tünü.  
Çeber yigit kızlarıday  
Gayretlisiñ, Ana tili!

Fenden seni ayırса da,  
Asırlarnıñ afat yeli,  
Aşıq Ümer, Kerem kibi  
Ebediysiñ, Ana tili!

Boğaziña yapıssa da,  
Sırt zulumın qanlı eli,  
Çoqundırğan çağında da  
Çoqunmadıñ, Ana tili!

Otqa attı, yerge qattı,  
Ne yapmadı ötmış saña!  
Otqa kirip, külden çıqtıñ  
Sen halqımnı yaşatmağa.

Zindanlarğa taşladılar  
Halqım ile birge seni.  
Aqqa işanç, iradeñni  
Yoq etmediñ, Ana tili!

Bu dünyanıñ incisidir  
Menim aziz tuvğan İlim.  
Sen olmasañ, men de yoqım...  
Biñ yaşayıq, Ana tilim!

*Samarqand*  
1964 s.

**Şakir Selim**

## **TUVĞAN TİLİM**

Seni sürgün ettiler, ah, tuvğan tilim,  
İstediler ayırmağa tamırından.  
Ateşlerde savurıldı kökke külün,  
Tek kimler qıl qıdırmadı hamırından?

Nice yüz yıl qarsambalı yollar keçtiñ,  
Sende edi ata-babam qayğıları.  
Yaşavıñnen duşmanlarğa kefin biçtiñ.  
Öldürtmediñ halqıñnıñ saf duyğuların.

Soyqıruvnı aslı senden başladılar,  
Qapadılar zorlap, nıqtap tar kirilge...  
Halqıñ kibi alev-otqa taşladılar, -  
Efsaneviy quş oldıñ sen ep tirilgen.

“Zengin tiller” luğatların açaman da, –  
Şaşıp qalam! – olarnı sen bayıtqansıñ!  
“Ridna mova”da yoqsıñmı, ya rusçada? –  
Qa, baqayım, tatarca söz yoq, dep aytsın!

Bu qadarlıq, bol-cümertlik olurmı ya?  
Yatqa berip, özüñ aizar çekesiñ.  
Til macarıñ oñğanlıqqa tolurmı, ya?  
Toprağıña domuztamır ot ekesiñ.

Yoq, men saña şikâyetnen zarlanmayım,  
Özümüz de seni horlap iprandırdıq.  
Ep bir sennen ğurulanam! Arlanmayım! –  
Sennen ağlap, sennen külip yattıq, turdıq.

Ah, bugün de qadiriñni bilsek edik,  
Yıltıratsaq – totlarıñni silse edik,  
Fikrimizni seniñ ile qayrar edik,  
Senden keyf alıp, ah, bir mayrar edik!

Tuvğan tilim! Güzel tilim! Kene yaşa!  
Yurtqa qayttıq sennen birge yıllar aş;  
Sen bar ekeç, ölümge iç baş bermemiz,  
Topraq degil, duşmanğa bir taş bermemiz!

## Şakir Selim

### S.O.S.!

Qurtarıñız, qurtarıñız gemimiz bata!  
Gemimizniñ baş diregi yıqılayata.  
Deryamızı bastı boran – quru safsata,  
Deñizciler yarı ölü alında yata.

İsmail bey, nidadımızı eşit! Kel yetiş!  
Evlâtlarnıñ yat lehçede ğayray til ve tiş.  
Qaytıp keldik ana-yurtqa amma oldı iş!  
Böyle müthiş olmağandır vatandan ketiş...

Ana-yurtqa qayıp keldik – ilsiz yaşaymız,  
Bir millette olmağan şey – tilsiz yaşaymız.  
Acılar ep çoqlaşsa da, – dinsiz yaşaymız.  
Qalbimizde derdimiz çoq – insiz yaşaymız.

Üç evlâtnı egiz etip doğurğan ana,  
Tuvğan tilde bir söz aytmay teleyayında,  
Asan, Üsein ve Osman dep adların aña,  
Amma millet, Vatan ruhu qaydadır, qana?!

Dört yıl evel egizlere baqıp sevindik,  
Milletimiz böyle artar, inşalla, dedik.  
Milliy Meclis tarafından bahşış da berdik,  
Bugün şu üç oğlançıq da yat ruhun kördik.

Nidadımızı eşit sende de, ey Çoban-zade!  
“Tuvğan til”ni oquğanda ağlaymız kâ de, –  
Nasıl zengin edi tiliñ ve nasıl sade,  
Başqa tilde söyleşmekni ettik biz adet.

“Quş yavrusı yuvasında körgeñin küter”, –  
Bugün bizler quş alından betermiz, beter.  
Gemimizniñ diregi – til, batar da keter,  
O batqan soñ, unutilıp, millet de biter.

– Adımızni deñiştirmek, – dey yetmişli qart, –  
Müim iştir! – Qartım, çekil, arabañni tart!  
Ana tili batayatqan hasis zamanda  
Alcırağan dedem, söyle, nege böyle şart?

Nege böyle tartışuvlar nege qaynaymız?  
“Milliy devlet”, “milliy ad” dep can çaynaymız?  
Milliy tilde olsun “qırım” ya “tatar” barmı?  
Tilsiz millet taqdirinen neçün oynaymız!

Qurtarıñız, qurtarıñız! Gemimiz bata!  
Gemimizniñ baş diregi yıqılayata.  
Deryamızda qoptı tufan – küçlü safsata,  
Deñizciler yarı ölü alında yata!

*2000 s. aprel*

## **Remzi Burnaş**

### **SAQAVLANMA, EY, KADÂY!**

Aqşam üstü işten soñ, çıqtım evden kezmege.  
Soñ oylandım, yol üstü kireyim dep emceme.

Qart kişidir, al-hatir sorap öteyim, dedim.  
Subetleşip, bir qave içip keteyim, dedim.

Selâm berip kirdim men, keçtim evniñ törüne.  
Baqsam – orta qapudan bir köletke körüne...

– Emce, – dedim, kim bar ya? Musafirmi? Ne yerden?..  
Şay degence, torsayıp, bir yaş çıqtı içerden.

Men hoş keldi aytqance, – Privetik! – dedi o.  
Yahşı eslep qarasam, yaqın soyum edi o.

– E... hoş keldiñ, qardaşım, işler nasıl, qaydasıñ?  
Qana, bizge de buyur, oynap-külip qaytarsıñ...

– Net-net, ağa, – dedi o. – İş cuda köp, ya speşu.  
Bizde zavtra ekzamen, dissertatsiya men pişu.

– Toqta! – dedim yavaştan, baqıp onıñ yüzüne. -  
Set üstüne oturçı, – dedim baqıp közüne.

Maña qara, qardaşım, özüñ gülday qoquysıñ,  
Öz tiliñde laf etmey, sen masal oquysıñ?

Qana, seni kim aytar, ekimlikke oquy, dep...  
Bu medeniy bir yigit, şıfa olıp qoquy, dep...

– A... ya-to, brat, ne maña zameçaniye yapasız?  
Siz vseгда bunaqa bir priçına tapasız.

İh bin azır – diplomant, Ne üçite vı menâ.  
Siz zabottes, kim büdet vaşa doçenka Leylâ.

Gud bay, dâdâ! – dep turdı o oturğan yerinden.

Tap yüregim sıqıldı, şır-suv oldım terimden.

– Toqta! – dedim cekirip, basıp onıñ tizine. -  
Oturmasañ, yol açıq, bir qulaq sal sözüme.

Er bir gülniñ yaprağı, öz qoqusı, tüsü bar.  
Er bir aşniñ öz adı, biberi bar, tuzu bar.

Er bir tilniñ lezeti, öz cümlesi, sözü bar.  
Saqavlanma, ey kadây, er işniñ bir közü bar.

Qana kimgе kerek bu şimdi sen laf etken “til”?  
İsteseñ sen alim ol, lâkin öz tiliñni bil.

Mına şimdi subette bir araba laf ayttıñ,  
Bir cümleni oñğarmay, beş türlü til muğayttıñ.

Senday oquğan yigit böyle bozsa tilini,  
Soñ başqası ne yapsın, qurutmayıp gülünü?..

Seniñ ana tiliñde destanlar bar, yırlar bar,  
Bu tilde yır diñlegen çalbaş dağlar, qırlar bar.

Bu tilde yır yırlaylar babañ, anañ, bütün halq,  
Bu tilde çni aytısa sevda qız ile boydaq.

Öz tilinen baht tapa emekte halq, sen bir baq,  
Aytçı, saña bu tilni bozmağa kim berdi aq?!

Anañ seni erkelep: “Mayn kinder” demegen,  
Aq sütünü o saña bu ümütten bermegen.

Ürmetleseñ anañni, onıñ ana tilini,  
Tek o vaqıt olursıñ sevimlisi iliñniñ.

Öz tilini bilmegen yürek yırın sozarmı?!  
Ayağında nalı yoq at çapışta ozarmı?!

## **Remzi Burnaş**

### **ANA TİLİM**

Er bir halqniñ öz tili bar  
Yaresinen sırdaşqan,  
Baldan tatlı o til oña,  
O, bir vaqıt untulmay.  
Menim tuvğan halqımnıñ da  
Öz tili bar yırlaşqan,

Biñ bir yıldız arasında  
Bu til maña – tolğun ay.  
Bu til meni beşigimde  
Ayneninen östürgen,  
Yaşlığımdan yetekley o  
Tutıp benim qolumdan.  
Bir ecasın coymam onıñ,  
Bir arifin unutmam,  
Tuvğan halqım, onnen bahtlı-  
ÜR ayatnıñ qoyunda!

### **Seitümer Emin**

#### **ANA TİLİ**

Men bir sabiy ekende,  
Dört ayaqlap yürügende,  
“Ana” dep men söz qattım,  
Öz tilimni yarattım.

O künden soñ, er kün men  
Eki-üç söz ögrendim.  
Oqup-yazam bugün men,  
Ana tilim bu benim.

Bilmeseñ öz tiliñni,  
Ögrenmeziñ ilimni.  
Terek olup ösersiñ,  
Bir şey bilmey ölersiñ.

*1969 s.*

### **Yaqub Şakir-Ali**

#### **MEKTEP VE MİLLİY TİL**

Parlaq fikir, teren aqıl  
qazanılır mektepte,  
Bundan marum qalan adam  
aqir olur elbette.

İlim, üner, milliy tilni  
bunda ögrenir insan.  
Bir millete keregi de –  
ana til, ana lisan.

Ne zevqlıdır mektep çağı,

ana tili et tasil,  
Cealet bir siya leke,  
bunu üzeriñden sil.

Ğaflet etme, çalış,çekiş,  
cealetten pek saqın,  
Ruh berecek mektep saña,  
qaçma bundan, kel yaqın!

Mektep ilim deryasıdır,  
sen de buña dal da çıq,  
Namlı, şüretli olursıñ,  
caillikni ur da yıq!

*1916 s.*

### **Yunus Temirqaya**

#### **TUVĞAN TİL**

Men seni kiçkene bir sabiy ekende,  
Öz tuvğan anamdan eşitip bildim.  
Baş yazım – taqdirim: “Yür aldğa!” – degende,  
Seniñnen göñülde hoşlanıp küldim.

Sen oldıñ tuvğan til, sen oldıñ yırımı  
Mulâyim ezginen tasvirlep bergen.  
İç kimse bilmegen eñ gizli sıırımı  
Şeñ ömür yoluna yırmen söylegen.

Bayramı, meclisni, quvançlı künlerni,  
Daima seniñnen qarşılöp aldım.  
Ömürni, baarni, çiçekni, güllerni  
Deliqan çağımda yırlap ozğardım.

Ür Vatan bağrında ferahnen kezugende,  
Sen oldıñ vicdanım, namusım, arım.  
Acuvsız aç ecel bağrımni ezugende,  
Tuvğan til! Kene de men seni añarım.

### **Çerkez Ali**

#### **ANA TİLİNDE LAF ETMEGEN ANALARĞA**

Analar, analar, qıymetli analar!  
Bizlerni dünyağa ketirgen analar!  
Evlâtçün, kerekse, ateşte yanalar,

Kerekse yavruçün can bergen analar!

Bir ana bizlerni: “Boje moy”, dep tapmay.  
“Allahım, sen qurtar!” dep tapa evlâdın.  
“Bebeyim”, “sabiyim”, dep seve, oplay.  
İmdat, yardım soray o Qadir Mevlâdan.

Aynenni aytıp, östürip balañnı,  
Niçün laf etmeysiñ onen öz tiliñde?  
Niçün aşalap öz tuvğan anañnı.  
Ne işlep yüresiñ doğmuş iliñde?

Yoqsa sen bazardan bazarğa qatnap,  
Soy-sopnı tanımaz bir “haniy” oldiñmi?  
Yoqsa sen milletni üstünden taptap,  
Pek kibbar, insafsız bir “canıy” oldiñmi?

Buruñnı köterme, Ana ol, ğururlan!  
Vatanğa sadıq ol, sadıq ol tiliñe!  
Buniñnen özüñni yeñersiñ, inan,  
Buniñnen alırsıñ Yurtnı eliñe!

Men bilem, sen doğdıñ yabancı diyarda,  
Mektepler yoq edi öz ana tiliñde.  
Er işte ögeyday qaldıñ kenarda,  
Ya bugün ne oldiñ tuvğan İliñde?

Analar, analar, qıymetli analar!  
Milletni arttırğan, elbet de, sizlersiz!  
Evlâtlar sizlerden terbiye alalar,  
Ösken soñ ya niçün tilsiz qalalar?

Tiliñni coymaq – milletni red etmektir,  
Bunu siz añlañız kederge tolıp.  
Milletni coymaq bu – dünyadan ketmektir,  
Keliñ, yaşayıq saf bir millet olıp.

*Aqmescit*  
1999 s.

**Rıza Fazıl**

**YALVARAMAN!**

Ey, Vatanğa kelip, mında  
Vatan suvun içkenler!  
“Vatanım!” dep, “Vatanım!” dep,  
Ana-Yurtqa köçkenler!

Ecdatlarıñ tamır atqan  
Bu muqaddes topraqta,  
Yañı nesil evlâtların  
Östürirsiz mıtlaqa.

“Yañı dünya” körgen sayın,  
Quvanaman yürekten.  
Ėururlana, suqlanaman  
Baqıp, baqıp erekten.

Artsın, artsın milletimiz,  
Artsın, artı gür olsun!  
Yaş nesilni östürüvde  
Maqsadımız bir olsun.

Er bir yañı doğğan sabiy  
Öz tilinde söylensin.  
“Anam! Anam!”, “Babam!” desin,  
“Mama”, “Papa” demesin!

Yalvaraman sizge, canım,  
Vatandaşım, yurtdaşım!  
Büyük olsañ, ağam, deyim,  
Küçük olsañ – qardaşım!

Bilmeseñiz Ana tilin,  
Ögreneñiz, biliñiz!  
Balañızniñ köz yaşını  
Ana tilde siliñiz.

Yalvaraman! Yalvaraman,  
Ögüñizde tiz çökip!  
Balañızğa: “Balam!” deñiz,  
Közçiklerinden öpip.

“Balam, balam, bal tatırım!”  
Deseñiz o bal tatır.  
Aks alda: “Mama! Mam...!” dep,  
Öz-özünü aldatır.

Tuvğanlarım, yalvaraman!  
Qartbabalar, babalar,  
Evlâdıçün can küydürgen  
Qartanalar, analar!

Qartlar, yaşlar, qırcımanlar,  
Kelinçekler, kelinler!  
Balamıznen Ana tilde

Söyleşeyik, kelinler!

Yavruñızğa Ana tili  
Ana sütünen kirsin.  
Ösken soñ da öz tiliniñ  
Qadirini şay bilsin.

Balañızğa Ana tilin  
Aşlamaqtan talmañız.  
Mektepte de Ana tili  
Derslerinden qalmañız.

Canım-canım sabiylerni  
Cartı-saqav etmeyik!  
Zamanniñ ters aqımına  
Biz aldanıp ketmeyik!

Fırsat barda, er imkândan  
Faydalanıp qalayıq.  
Gazet, kitap, jurnal oqup,  
Künde bir ders alayıq.

Men bir esli, qart geveze,  
Ağır almañ sözümni.  
Til evalın köre, bile,  
Tutalmayman özümni.

Yalvaraman, tiliñizge  
Ğayet muqayt oluñız!  
Ana tilge meyil beriñ,  
Aydın olsun yoluñız!

*2006 s. oktâbr 20*

**Şeryan Ali**

## **ÖZÜMNIÑ ANA TİLİM**

Sen bar ekeç, men de barım,  
Aşqıñnen yana dilim.  
Qanıp diñlemege zarım,  
Özümniñ ana tilim.

Ecdatlarnıñ bizge qalğan  
Emaneti, mirası.  
Neçün sesin böyle talğan,  
Eşitilmey sadası?

Hansarayını yañğırattıqan  
Emirler, vazlar ediñ.  
Kedaylarğa ilham qatqan,  
Yırlağan sazlar ediñ.

Aynenniden Suv-selâğa  
Barğance yoldaş ediñ.  
Bizni basqan er belâğa  
Sen de yelkedaş ediñ.

İcret, sürgün qafesinde  
Boğuldiñ da, taldıñ da.  
Yapraq tökken küz faslinde  
Mesüldirmiz aldıñda!

Özümüzniñ Andreyler  
Aksine iş tutalar.  
Ğayrı tilde gürüldeyler,  
Öz tillerin yutalar.

Açıqavuz, tilin coyğan –  
Farqsız quvuş terekten.  
Özegini qurtlar oyğan,  
Qonuşalmaz Yürekte!..

Göñüllerniñ tellerine  
Tek tuvğan til toquna,  
Çeşit türlü quşlar bile  
Öz tilinde oquna.

Dağ lisanı – coşqun çoqraq  
Hoş aenknen şay aqa!  
Deñiz tili – dalğağa baq,  
Neler ayta qayağa?

Añlağanğa ibret tolu  
Turnalarnıñ yırları,  
Bulutlarnıñ yağmur olıp  
Yerge aytqan sırları.

Deñiştirmey iç bir canzat,  
İç bir nesne öz tilin.  
Öz tilinen, er biri şad,  
İnkâr etmey dost ilin.

Bizler insan olıp, insan,  
Pelteklene, cayamız.  
İmtiandır, til – imtian,  
Keçalmaymız, tayamız.

Acep, neçün keçalmaymız,  
Dersiň, sırat köpüri.  
Qanatlanıp uçalmaymız,  
Ne ölümiz, ne tiri!..

Güna olur, güna bizge  
Qırımca laf etmesek.  
Kelecek yaş neslimizge  
Ana tilnen yetmesek.

Qalpten taşqan qasevetim  
Bellidir ilimizge,  
Evlâtlarğa vasiyetim:  
Bek oluň tilimizge!

Sen bar ekeç, men de barım!  
Aşqınnen yana dilim.  
Qanıp, diňlemege zarım,  
Özümnüň ana tilim!  
Özümnüň ana tilim!

*1997 s. fevral 25*

**Mambet Ablâlimov**

## **ANA TİLİM**

Anayımnıň tili, ey, Ana tilim!  
Anamnıň sütünen kirdiň qanıma.  
Aynenni aytqansıň maňa mulâyim  
Qundaqta yatqanda, turıp yanımda.

Bu tilde ep yaşay ecdatlarımniň  
Destanı, masalı, çıňı, manesi.  
Bu tildir qadimiy, aziz halqımniň  
Altınga bergisiz bay hazinesi.

Dalğalı deňizniň dalğalarından,  
Dağlar, qayalarınıň yüksekliginden,  
Keň çöller, bağçalar sesinden er an  
Aenk alğan, tesirli olğansıň sen.

İsmetiy ve Can Muhammed destanı,  
Ğazaiy ve Terkilerniň icadı,  
Eşmırzaniň, kedaylarınıň deanı  
Añdırır çıňları bu til evlâdı.

Aşiq Ümer ğazelleri bu tilde  
Qanatlanıp, yayradılar alemge.  
Çoban-zade şiirleri çoq ilde  
Belli oldı Ana tilde – qalemde.

Bizlerge mirastır qadimiyetten  
Emekdar halqımnıñ bu büyük tili.  
Yaşlıqnı mektepke, ilimge yetken –  
Bu lisan sevdirdi can Ana-İlni!..

Anayımñ tili, ey, Ana tilim!  
Anamñ sütünen kirdiñ qanıma.  
Aynenni aytqansıñ maña mulâyim, –  
Şu künden siñdiñ sen benim añıma.

1988 s.

## **İsmail Alimgeray**

### **ANA TİLİM**

Aynenni aytılsa, nazlanıp diñledim.  
Açıqsam: “Mamay” – dep, muğayıp iñledim.  
Yuqusız geceler beşigim terbetti,  
Asırñ ğayesi maña til öğretti.

Anayım bu tilde Aynenni aytqan,  
Ruhumda tesiri, tamğası qalğan.  
Ya nasıl sevmeyim men seni, tilim! –  
Bu tilde qonuşqan tuvğanım, ilim.

Anadan tuvğanım küneş batqanda,  
“Vatanım!” – degenim qızıl tañ atqanda.  
Yırımñ sesine davuşlar qoşuldı,  
Milletler dostluğı, serbest Vatanda.

Şairler, kedaylar bu tilde yırlasa,  
Yüregim yımşala, irigen mayday.  
Sevdiğim ana til – ruhumñ ğıdası,  
Siñrimden keçip, qanıma cayray.

Valske, çardaşqa men de oynayım,  
“Qaytarma!” deseler yürekten çoşam men.  
Şunıñnen pekişken ellerim ve belim,  
Şunıñnen sezile barlığım, benim.

1968 s.

## **Löman Suleyman**

### **ANA TİLİM**

Ana tili beşigimniñ yırı oldı,  
Onnen birge keçti zevqlı balalığım,  
O qalbirde küneş olıp müddem qaldı,  
Onnen birge keçti benim yaşlığım.

“Elifbe”ni öz tilimle eceledim,  
O küç berdi maña daim uzaq yolda,  
Çıraq oldı maña zindan gecelerde,  
Yırlamazdım yırımı o olmağanda,

Sanki dersiniñ onsuz insan öksüz öse,  
O erkeley, başın sıypay ana kibi,  
Onsuz dersiniñ baar beñzey nursuz küzge,  
O küçlüdir, o qaviydir, qaya kibi.

Ana tilim – bu muabbetlik, sevgi sıırı,  
Ana tilim – bu toy, cıyın, dostluq, eyilik.  
Ana tilim – yırıqlarınıñ ölmez yırı,  
Ana tilim – bu halqımçün ebediylik.

## **Kerim Camanaqlı**

### **BU MENİM TİLİM!**

Er işte üstün, er işte cesür,  
Er kimden küçlü, er kimden ötkür,  
Çatır Tav kibidir – bu ana tilim!

Qaranlıq yoldan, tav-çatırmandan,  
Tik qayalardan, taşlı qırlardan  
Dev kibi öter ep – bu benim tilim!

Küneşniñ nurun, dünyanıñ yüzün,  
Büllürday parlaq yıldızlar izin  
Körüp bilir o – bu benim tilim!

Topraqınıñ sırın, köylünüñ yırın,  
Coşqun iş künün, gönüller sırın  
Medh eter, bilir – be benim tilim!

Qayğılı künüm, nefretli yırım,  
Qalbime siñip saqlanğan yırım  
Yırlana bugün – bu benim tilim!

Yañğızlıq çekken, közyaşlar tökken,  
Zalımğa könip tarlasın ekken  
Yetimge dosttır – bu benim tilim!

Sözünden qaytmaz, dostların satmaz,  
Dürüstlik yipini iç de yoğaltmaz  
Er-yigitlikni – bu benim tilim!

Em de er vaqıt çelikday safta,  
Dostqa yardımğa, evden iraqta,  
Cavğa qarşı turar – bu benim tilim!

Episin bilip, quvanıp-külip,  
İcatkâr yaşlar safına kirip,  
Ep ögge keter – bu benim tilim!

Dünyada böyle – er işte cesür,  
Er kimden küçlü, er kimden ötkür,  
Er şeyden zengin – bu ana tilim!

## **Rıza Halid**

### **ANA TİLİM**

Ana tili aenklidir, yımşaktır,  
O tatlıdır, sanki dersin bal-şerbet.  
Ana tili bilgi bergen çoqraqtır,  
Eger ondan içip olsañ sen, ebet.

Aydın, nazik sözlerin çoq, bilem men,  
Bu sözlernen şüretleyim yurtumnu.  
Sennen seve, sennen yırlay, külem men,  
Alğışlayım künümüzniñ bahtını.

Ay ve Küneş ziyaları bar sende,  
Uzaq tüştüm, pek añladım dadıñni.  
Ğururlım men, söyleyim öz tilimde:  
Ana,

Vatan,  
em halqımniñ adını.

## **Yunus Qandım**

### **ANA TİLİM**

Ana tilim, benim tilim,  
Menim çoqraqım.

Menim gülüm, benim ilim,  
Menim bayrağım.  
Menim dalım, benim sırım –  
Ana tilim.  
Menim közüm, benim tamrım –  
Ana tilim.

Şırıl-şırıl aqar seniñ  
Tatlı sözleriñ,  
Maña qanat taqar seniñ  
Serin yelleriñ.  
Menim tüşüm, benim dağım –  
Ana tilim.  
Menim gecem, benim bağım –  
Ana tilim.

Ana tilim Alla bergen  
Qaram, beyazım,  
Qaranlıqta yol köstergen  
Çolpan yıldızım.  
Menim bahtım, ğam, quvançım –  
Ana tilim.  
Menim tahtım, bar işançım –  
Ana tilim.

Suqlanırlar saña quşlar,  
Saña baqarlar.  
Suqlanırlar maña quşlar,  
Maña baqarlar.  
Meleklerge lâyıq tilim –  
Ana tilim.  
Devletlerge lâyıq tilim –  
Ana tilim.

Seniñ qırıq qanatlarıñ  
Közyaş tökeler,  
Çapalana imdatlarıñ,  
Sara ökeler.  
Menim fezam, benim tañım,  
Ana tilim.  
Münkerim ve Luqmanım  
Ana tilim.

Yüregimniñ perdesinen  
Seni sararım.  
Savulmaycaq dertleriñe  
Derman ararım.  
Tebessümim, yapraçığım.  
Ana tilim.

Bel, taqatım, ırmaçığım.  
Ana tilim.

Sensiz qurıp qalğan kalpte  
Yağsın yağmuriñ,  
Çiçeklensin, tolsun gülge,  
Artsın ğururı.  
Menim hanım padşalığım,  
Ana tilim.  
Menim tacım, qabirtaşım,  
Ana tilim.

Sen ulusıñ, kelmeşekke  
Seni taptatmam,  
Olur-olmaz kevşeklerge  
Seni talatmam,  
Menim sahram, zem-zem suvum,  
Ana tilim.  
Yüce köküm, teren quyum,  
Ana tilim.

Ağlama sen, Ana tilim,  
Öksüz degilsin,  
Sen degil de, saña, tilim,  
Başlar egilsin.  
Menim duam, benim avam,  
Ana tilim.  
Menim babam, benim anam,  
Ana tilim.

*1991 s. dekabr 25*

## **Refat Çaylaq**

### **ÖZ TİLİÑNİ UNUTMA!**

Evde, yolda, ortalıqta yürem men,  
Tapalmayım ana tilde laf etken!  
Bu insanlar nasıl millet, kim eken?  
Öz tiline – ana tilge ne etken?

Yat tillerni bilmek, ebet – zenginlik.  
Oqu, yaz sen biñ bir türlü tillerde.  
Taparsıñ tek ana tilde birdemlik,  
Çevre-çetke aylanıp baq kimerde.

Ne yapsañ yap, öz tiliñni unutma! –

Bir kün devlet tili olur Qırırnda.  
Dede saçqan tereklerini qurutma!  
İñlesiñ o dağ-taşında, qırırnda.

## **Dilâver Osman**

### **ANA TİLİM**

Ana tilim – canım-cigerim.  
Müşkül künde oldıñ qanatım.  
Ana tilim – sensiñ yüregim,  
Qurban saña benim ayatım.

Ana tilim – halqıñ temeli.  
Çet yerlerde saqladıñ meni.  
Ana tilim – halqımñ tili,  
Kimselerge talatmam seni.

Ana tilim – dağlar qoqusı,  
Çöl çiçeği, deñiz yalısı.  
Ana tilim – tañlar yuqusı,  
Sabaları quşlar sadası.

Ana tilim – muqaddes sazım,  
Dünyalarğa deñişmem seni.  
Ana tilim – soñki nefesim,  
Vatanımda, Qırırnda diñlesin!

## **Vasfiye Qıpçaq**

### **MİRAS**

Menden saña qalacaq  
Bar baylığım, balam, bil,  
Seni millet yapacaq  
Menden qalğan Ana til!

Yurtuñ qalsa uzaqta,  
Qayıp kel, anda qalma.  
Anañnı unutsañ da,  
Ana tiliñ unutma!

Menim bu tenbiyemni  
Sen de balaña ögret.  
Menden sizlerge miras –  
Tiliñni bil, oqu, yaz!

Unutsaň öz tiliňni,  
Incıtırısaň sen meni.  
Meni aň çin göñülden ,  
Özgün ana tiliňnen.

Eň muqaddes baylığıň –  
Vatan ve Ana tiliň.  
Ana tilde oqu, yaz,  
Menden saňa bu miras.

## **Lütfiye Zeytullayeva**

### **AYNENNI AYTİÑİZ, ANAYLAR**

Yurtdaş, yurtdaşınen laf etmey bugün,  
Yurtdaş, yurtdaşından qabar da ala.  
Doğmuşlar darılğan, qavğalı neçün?  
Qaydan keldi, rabbim, bizge bu belâ?  
Desene, Aynenni aytmay Anaylar?

Cail deseň, şükür, cail degilsiz,  
Aramızda atta alimler de bar.  
İnsanca yaşavğa qail degilsiz.  
Ne oldı, ya, bilmem, sizge, adamlar?  
Desene, Aynenni aytmay Anaylar?

Qayda Altın Beşik, o sırlı qoba?  
Kimge açılacaq onıñ tılsımı?  
Dünyada barmı daa böyle bir ada,  
Qadrini bilmeymiz, güna degilmi?  
Desene, Aynenni aytmay Anaylar?

Qayda Çora Batır, Edige beyler,  
Alemni titretken hanlar, Gireyler,  
Çelebicihanday antlı qurbanlar,  
Ocalar oçası İsmail beyler?  
Desene, Aynenni aytmay Anaylar?

Siz kimniň evlâdı, ecdadıñız kim?  
Bu işler lâyıqmı saňa, ey, halqım?  
Yüregim ep sızlay, közüm torlana,  
Manqurtqa çevrilme, cigerim – halqım!  
Desene, Aynenni aytmay Anaylar?

Aynenni aytmaysıñız neçün, Anaylar?  
Aynenni aytıñız er kün, Anaylar!

**Enver Memet**

**UNUTMA!**

Tuvğan tilim, dülber tilim – ana-babamniñ tili  
Milletimniñ bay göñülin şu tilde men diñledim.

Dünyada çoq tiller bar – yoqtır senden yaqını.  
Sende halqniñ mağrurlığı, oy-fikiri, mekânı.

Bu til anam maña ayneniler yırladı.  
Qışniñ uzun gecesinde bitam masal sırladı.

Sen er zaman oldıñ benim yoldaşım ve tayançım,  
Tuvğan tilde men bildirem öz efkârım-quvançım.

Vatandaşım! Çoq til öğren, ğayretiñni suvutma,  
Lâkin ana til bir dane, saqın onı unutma!